

**DESÁTÁ SEMINÁRNÍ HODINA
Stuttgart, 1. září 1919**

**Artikulační cvičení:
Přijdeš přeci cypřiš
příteli přesně kypřit
předseda prifrčí s pepřem
přímo přes plot s vepřem**

**S přízní přijdeš přeci cypřiš
vpředu příteli přesně kypřit
vepř předseda prifrčí s pepřem
pepř přímo přes plot s vepřem**

Rudolf Steiner

**Cvičení výslovnosti. Rostliny - zviditelněný duševní svět
Země. Pryskyřník, stromy, složnokvěté, houby, kapradiny.**

Rudolf Steiner. Skupinu „př“ 16) se pokuste vyslovovat hodně pružně, berte to jako tělocvik mluvidel.

Ukázka, v níž bude třeba dbát dílem o formu, dílem o obsah:
Ze „Šibeničních písní“ Christiana Morgensterna

Nokturno 17)

Slyšels už někdy při měsíci
srnku s kolouškem si zapět?

    Za čtyři!

    Za tři!

    Za dvě !

    Za jednu !

    Ted'!

Slyšels už někdy při měsíci
srnku s kolouškem si zapět?

Líc na líci

zpívají si do oušek

srnka a koloušek.

Rudolf Steiner. Ted' budeme pokračovat v tom našem uvažování o světě rostlin.

Následují výklady některých účastníků kurzu.

Rudolf Steiner mezi to několikrát vstupuje svými poznámkami: Později se vám vyskytnou i žáci, kteří se budou v říši rostlinné orientovat více ve smyslu vědeckých pojmů, jako: mechy, lišejníky, řasy, jednoděložné, dvouděložné. Takové systematické seznamování s rostlinami podle vědeckých zásad se někdy vnáší do škol. Ale každý člověk, který se v mládí seznamuje s rostlinami podle vědeckých zásad, měl by se s nimi dříve seznámit tak, jak je popisujeme

16) v německém originále jde o skupinu „př“.

17) v originále: „Das Gebet“.

my, srovnáváním s lidskými duševními vlastnostmi. Nikdo by se neměl seznamovat napřed s vědeckou botanikou. Potom, později, může přistoupit k takovému více vědeckému systému rostlin. Je to rozdíl, zdali se nejprve pokusíme rostliny popisovat, a potom k nim přistoupíme vědecky, nebo naopak. Pokazíme na člověku velmi mnoho, když mu budeme rovnou vštěpovat vědeckou botaniku, jestliže nezískal napřed takové pojmy, jako jsme se je teď pokusili načrtnout. Z duše, z paměti by měl být schopen si vyvolat takové všeobecně lidské pojmy rostlin, když pak přistoupí k vědecké systematice.

Svět rostlin je zviditelněný duševní svět Země. Karafiát je koketní. Slunečnice je taková správná selská kytky. Hodně velké listy u rostlin by duševně znamenaly: nedovést nic do konce, potřebovat na všecko dlouho, být nešika, nebýt hlavně s to cokoli dodělat. Všichni si myslí, že už je s tím hotov, ale on na tom pořád ještě cosi kutí. - Hledat v rostlinných tvarech duševní výraz!

Když se blíží léto, už když nadchází jaro, rozprostírá se po Zemi spánek. Ten se pořád více zhušťuje, jenom prostorově se rostliny pořád více šíří. Když je rostlina v největším rozkvětu, tehdy nejvíce spí. A na podzim ten spánek mizí, to už tu rostliny nejsou, to už po Zemi není rozprostřen spánek. Člověka provázejí jeho city, vášně a afekty a tak dále do říše spánku, ale tam, v říši spánku by se jevíly jako rostliny. To, co máme v duši neviditelně, skryté lidské vlastnosti, řekněme koketerie, to se v rostlinách stává něčím viditelným. U bdícího člověka to nevidíme, na spícím člověku by se to ale dalo jasnovidně pozorovat. Koketnost, ta vypadá jako karafiát. Koketní dáma, té by ustavičně z nosu vyrůstaly karafiáty. Nudnému člověku by tam z celého těla vyrůstaly obrovské listy, kdybyste to byli s to vidět. Jeden z účastníků kurzu měl za to, že bychom v rostlinách mohli spatřovat sny Země. *Rudolf Steiner*: Ale rostlinstvo v létě, to nejsou sny Země. Země v létě spí. Za sny můžete označit jenom to, jak vypadají rostliny na jaře a na podzim. Jenom docela na začátku, dejme tomu: taková fialka, dokud je ještě zelená, ale už ne, když rozkvetne, a potom můžete srovnávat se sny tu dobu, kdy listů zase opadá. Pokuste se získat odtud přechod ke skutečnému pochopení rostlin.

S dětmi byste například mohli začít s tímhle: „Podívejte se tady na ten pryskyřník“, na nějakou rostlinu, kterou můžeme vyhrábnout ze země, která nám dole ukáže kořeny, stonek, listy, květy, a pak tyčinky, pestík, z něhož se vyvine plod. Takovou rostlinu skutečně dítěti předvedme.

Potom dětem předvedme nějaký strom a povězme jim: „Teď se podívejte, představte si vedle té rostliny tenhle strom! Jakpak se to má s tím stromem? Ano, tam dole má také kořeny, to ano, ale pak tu není žádný stonek, nýbrž kmen. Teprve potom rozprostírá své větve, a pak to je tak, jako by až na těch větvích vyrůstaly samotné rostliny. Protože na těch větvích, tam je množství listů a květů, tam, jakoby navrchu na těch větvích, rostou malé rostlinky. Takže kdybychom chtěli, můžeme se skutečně takhle dívat na louku. Ta louka je celá porostlá třeba takovými žlutými pryskyřníky. Je pokryta jednotlivými rostlinkami, ty jsou zakořeněné v zemi a rostou pak po celé té louce. Ale u stromu se to má tak, jako bychom vzali tu louku, vyzvedli ji vzhůru, zohýbali ji, a všechny ty květiny pak rostou až tam nahoře. Kmen, to je kus samotné země. Celý ten strom je jako ta louka, co na ní vyrůstají ty rostliny.“

Potom přejdeme od stromu k pampelišce nebo heřmánku. „Dole v zemi tu je také jakýsi kořen, z něhož vyrůstá něco jako stonek, listy. Ale tam nahoře je jakoby košíček¹⁸⁾ plný květů, jsou v něm samé drobné kvítečky, jeden vedle druhého. Jak vidíte, má se to u

18) v originále „Blutenkorbchen“ („květinový košíček“), což je obraz vyvozený přímo z názvu pro složnokvěté rostliny: „Korbblütler“.

pampelišky tak, že vytvoří nahoře takový košíček, a v něm má samé drobné kvítky, úplně malé květy, zasazené do toho pampeliščího košíčku. Takže teď máme, vidíte, strom, rostlinu

s květem složeným z mnoha kvíteků, a obyčejnou rostlinu se stonkem, listy a květy. U stromu je to tak, jako by rostliny vyrůstaly až tam nahoře. Ta rostlina se složeným květem, složnokvětá, má nahoře květ, ale ten se neskládá z květních lístků, to jsou nesčetné plně vyvinuté kvítky.

Teď si myslíme, že by to mohlo proběhnout navlas tak, jako by si rostlina ponechala všecko tady dole v zemi. Chce vyhnat kořeny, ale to se jí nepodaří. Rozvine se jenom tadyto nahoře, to, co jinak bývá v květu: tak se z toho vyklubou houba. - A když se rostlina octne v tísní, a dole se jí nepodaří vytvořit kořen, a vyžene jenom listy, tak se z toho vyklubou kapradiny. Jsou to všecko různé tvary, ale jsou to všecko rostliny.“

Ukažte dětem pryskyřník, jak rozprostírá své kořinky, jak má svých pět roztrápených květních lístků. Pak jim ukažte strom, jak na něm až navrchu raší to, co je spřízněné s rostlinami, pak složno- květou, pak houbu, pak kapradinu, ne moc vědecky, nýbrž tak, aby si děti uvědomily jejich obecnou podobu. Pak jim řekněte: „No a co si vlastně myslíte, pročpak asi zůstala houba houbou? Čím to je, že se strom stal stromem? -Zkusme porovnat houbu a strom. Jakýpak je mezi nimi rozdíl? Zdali pak tomu není tak, jako by se země byla vydrala ven se svou silou, jako by se v tom stromě bylo vydralo do vnějšího prostoru, do výše, to, co chovala hluboko uvnitř v nitru, aby to teprve tam venku dalo vypučet květům a plodům? A u houby si ponechala země tam uvnitř, co jinak vyrůstá nad zem; a jenom z toho docela nahoře, z toho se staly houby. U houby je strom pod zemí, vyskytuje se tam pouze v podobě sil. Houba je to, co je jinak u stromu až to poslední, co se na něm objevuje. Když je země někde poseta množstvím hub, je to asi tak, jako kdyby tam dole byl nějaký strom, jenomže ten zůstává uvnitř v zemi. Když vidíte strom, je to asi tak, jako by se byla země sama vztyčila, vyhrnula ven, a jako by to, co bylo uvnitř, obrátila navenek.“

Teď se už blížíte k tomu, jak se věci ve skutečnosti mají: „Když tady rostou houby, tož s těmi rostoucími houbami země do sebe uzavírá něco, co dopravuje ven, když dává růst stromům. Když tedy země nechává růst houby, ponechává si v sobě sílu rostoucího stromu. Když ale dává růst stromům, obrací sílu, která umožňuje jejich růst, ven.“

Tady máte něco, co ovšem, když nastává léto, není uvnitř v zemi, nýbrž vyráží ze země ven, a když nastane zima, vrací se to dolů do země - „Když je léto, tedy země prostřednictvím síly, která je ve stromě, vysílá svou vlastní sílu do květů, a ty se pak mohou rozvíjet, a když je zima, bere si ji zase ze stromů zpátky do sebe. Kde je vlastně ta síla, která v létě kolotá venku ve stromech, která se projevuje jenom drobně ve fialce, mohutně ve stromech, kde ta je v zimě? V zimě je tam dole, v zemi. A copak dělají stromy, slož- nokvěté rostliny a všechny ty ostatní, když nadejde hluboká zima? Potom se přece rozvíjejí dočista pod zemí, potom jsou tam uvnitř v zemi, pak se jimi rozvíjí duševní život Země. To dříve lidé věděli. Proto stanovili, aby Vánoce, doba, kdy lidé hledají duševní život, nebyly v létě, nýbrž v zimě.

Zrovna tak, jako u člověka, když usne, jeho duševní život vystupuje ven, a když se probudí, jde do nitra, k tělu, tak se to přece děje i se Zemí. V létě, když spí, vysílá Země svou sílu, nesoucí šťávy, ven. V zimě ji přijímá zpátky a probouzí se tím, že má všechny ty různé síly v sobě. - Považte, děti, jak ta Země všechno prožívá, všechno cítí! Protože to, co tady po celé léto vidíte kvést a zelenat se, co v létě kolem vás hýří, roste, kvete, v pryskyřničcích, růžích, karafiátech, to je v zimě pod zemí, a to, co je pod zemí, tehdy prožívá i své city, tehdy se to hněvá a raduje.“

Tak dospějeme krůček za krůčkem k pojmu života, který se v zimě rozžívá pod zemí. Tak vypadá pravda! A je dobře, když to dětem zprostředkujeme. Není to něco, co by materialističtí lidé mohli pokládat za blouznění. Ale dostáváme se tak k něčemu, co bychom skutečně mohli označit za celek rostlinného života. Děti tak budou odváděny od obvyklého způsobu prožívání rostlin k tomu, co v letním vedru žene šťávy vzhůru nad zem, co je v zimě zase vede zpátky do země - k tomu obsáhlému proudění střídavě vzhůru a zase dolů.

Tím způsobem dospějete ke skutečnému duševnímu životu Země, jak se zrcadlí v rostlinách. Kapradiny, mechy, houby rozvíjejí pod zemí to, co jim chybí, jenomže to tam zůstává éternou substancí, nestane se z toho substance fyzická. Když se taková éterná rostlina dostane pod povrch země, pak promění to, co tady vyrazilo ven, působením vnějších sil v tyto rudimentární pozůstatky listů - v houby, mechy, kapradiny. V hloubce pod takovým mechovým kobercem, nebo pod plochou porostlou houbami, je cosi jako obrovitý strom, a když Země nemůže strávit to, co je tam v hloubce, když to nemůže podržet při sobě, pak se to vydere ven.

Strom je kus země samé - kmen a větve. Jenom je v něm vyzvednuto nad zem to, co je u hub a kapradin ještě dole. Takže strom, kdybychom ho pomalu zasouvali do země, by všechno v sobě proměnil, kdybychom mu umožnili se ponořit, staly by se z jeho listů a květů kapradiny, mechy, houby a nastala by pak pro něj zima. Jenomže strom se dovede vyhnout tomu, aby pro něj nastala zima. Je to ten druh rostlin, který se poněkud vymyká zimnímu životu Země. Kdybych ale mohl takovou houbu nebo kapradinu popadnout za pačesy a vytahovat ji pořád výš ze země - takže by se ta éterná substance, která je pod ní, dostala na vzduch -, vytáhl bych nakonec velký strom, a to, co byly předtím houby, by se venku změnilo v květy, a vypadalo by to jako strom. Jednoleté rostliny, ty stojí někde uprostřed. Složnokvětá rostlina je, ovšem pouze v jediné, jednotlivé podobě, to, co by tady vzniklo. Kdybych její složený květ poslal dolů, vyvinuly by se z něho také samé jednotlivé květy.

Složnokvětou rostlinu je proto možné označit za strom, který vyrašil příliš rychle. Tak je také možné, aby v Zemi žilo jisté přání. Země má potřebu nechat toto své přání se pohroužit do spánku, tj. do onoho života, v němž její duševní projevy usínají. To uskutečňuje v létě, a její přání pak vystupuje vzhůru v podobě rostliny. Teprve nahoře se stává něčím viditelným, změněno v leknín. Dole v zemi žije jako přání, nahoře se z něho stává rostlina. Svět rostlin je zviditelněný duševní svět Země, a proto je možné jej srovnávat s lidskou duší. Ale neměli bychom pouze srovnávat, ale dostat do takového srovnávání skutečné podoby rostlin. Teprve když jsme do srovnání zahrnuli celek rostlinného života, můžeme dojít i k jednotlivým rostlinám.

Tichý spánek přirovnáte k obyčejným rostlinám, bdění v době spánku k houbám - kde je mnoho hub, tam je místo, kde Země během léta bdí -, velmi důkladný, hluboký spánek ke stromům. Z toho vidíte, že Země nespí tak jako člověk, nýbrž Země na různých místech tu více spí, tu více bdí, více spí, více bdí. Je tomu tak i u člověka, protože ten přece má v oku a ostatních smyslových orgánech současně vedle sebe spánek, bdění a snění.

Úkol na zítra. Udělejte seznam a do něho vepište: nalevo rejstřík lidských duševních vlastností, od myšlenky dolů přes všechny duševní afekty, pocity zalíbení a nelibosti, přes aktivní, prudké afekty - hněv, smutek a tak dále - až po vůli. S rovinou lidského duševního světa je možné srovnávat určité formy rostlin.

Napravo pak uveďte příslušné jednotlivé podoby rostlin, takže v pravém sloupci budete mít nahoře rostliny myšlenkového rázu, dole rostliny volního rázu, uprostřed všechny ty ostatní rostliny.

Rudolf Steiner poté ještě podává názorné vysvětlení Pythagorovy věty a poukazuje na článek *Dr. Ernsta Mullera* v Ostwaldových „Annalen der Naturphilosophie“: „Bemerkung über eine erkenntnistheoretische Grundlegung des pythagoreischen Lehrsatzes“ („Poznámka o noetickém podložení Pythagorovy věty“).

V tomto znázornění leží červená část čtverců nad oběma odvěsnami už přímo uvnitř čtverce nad přeponou. Jestliže posuneme modrý a zelený trojúhelník ve směru šipek, pak ostatní část obsahu obou čtverců nad odvěsnami pokryje zbylé, dosud nepokryté plochy uvnitř čtverce nad přeponou.

Rudolf Steiner: To celé je třeba vystříhnout z lepenky, pak to je teprve názorné.